layers from 30 cm to 1.1 m dated to the 2nd century, the 14th century and the 18th century were found. In the northern slope, 3–6 m lower the area, 2 places of the Brushed Pottery cultural layer with the great number of pottery of that period were discovered. During the exploration 43 individual metal and clay finds were collected, 46 fragments of tiles, 1.358 registered potsherds and some 1.300 small pottery potsherds, some 400 animal bones were found there. Among interesting finds there was the location of a road discovered in the northern slope and dated to the Brushed Pottery culture (Fig. 8). One of the most interesting finds was a massive iron artefact dated to the 14th century which purpose was unknown (Fig. 9).

PILIAKALNIŲ PILIAKALNIO PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

Gintautas ZABIELA

2002 m. LII vykdė Piliakalnių piliakalnio (Vilkaviškio r., Bartininkų sen.) (A240KP) papėdės gyvenvietės žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus. Nors duomenų apie šią gyvenvietę buvo jau nuo XX a. pirmosios pusės, iki šiol ji archeologų nebuvo detaliau žvalgyta. Pats Piliakalnių piliakalnis, kaip svarbus Suvalkijos archeologijos paminklas, žinomas nuo XIX a. vidurio. 1909 m. liepos 13 d. šalia jo kasinėjo Jonas Basanavičius (1851–1927), kuris surado „gyvenamųjų trobų vietas su keramikos likučiais ir vienu dideliu moliniu verpstės suktuvu“ (J. Basanavičius, *Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija,* V., 1978, p. 224). 1961 m. piliakalnį tyrinėjo LII (vad. Pranas Kulikauskas). Daugiausia aikštelės Š dalyje ištirtas bendras 370 m² plotas, aptiktas iki 1 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XII–XIII a. Pylimu įtvirtintame papilyje ištirtas 260 m² plotas, padarant ištisinį (ne vientisą) jo pjūvį, apimant ir papilio pylimą. Čia aptiktas iki 0,8 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas I tūkst. antrąja puse – II tūkst. pradžia. Tyrinėjimų metu surinkti 27 individualūs radiniai, registruota 820 puodų šukių. Ši medžiaga paskelbta (P. Kulikauskas, Piliakalnio kaimo Rasių apylinkės Vilkaviškio rajono piliakalnis ir jo tyrinėjimai 1961 metais, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija,* V., 1971, t. XII(2), p. 143–16; P. Kulikauskas, *Užnemunės piliakalniai,* V., 1982, p. 29–30, 51, 53, 55–56, 88–89).

Piliakalnių piliakalnis įrengtas Aistos kairiojo kranto iki 18 m aukščio kyšulyje stačiais šlaitais. Aikštelė trikampė, 55 m ilgio Š–P kryptimi ir 35 m pločio R–V kryptimi, užima apie 2000 m² plotą. Iš V pusės ją juosia lenktas 60 m ilgio, iki 8 m aukščio pylimas. Mažesnis, maždaug iki 1 m aukščio pylimas anksčiau juosė visą piliakalnio aikštelę, tačiau dėl jos kraštų erozijos jis R krašte visai nuslinko ir dalinai išliko tik P krašte. 70–80 m į Š–V nuo piliakalnio supiltas apie 190 m ilgio, 10 m pločio ties pagrindu iki 2 m aukščio lanko formos papilio pylimas. Jis juosia apie 2 ha ploto, apie 300 m ilgio lenktą papilio aikštelę. XX a. paskutiniame dešimtmetyje Bartininkų seniūnija pradėjo sistemingus piliakalnio tvarkymo darbus: nuo aikštelės bei pylimo nukirto želdinius, į pylimą įrengė laiptus, piliakalnio papėdėje pastatė medinę skulptūrą. Š gyvenvietės dalį, be nuo seno vykstančio žemės dirbimo, apardė ir čia

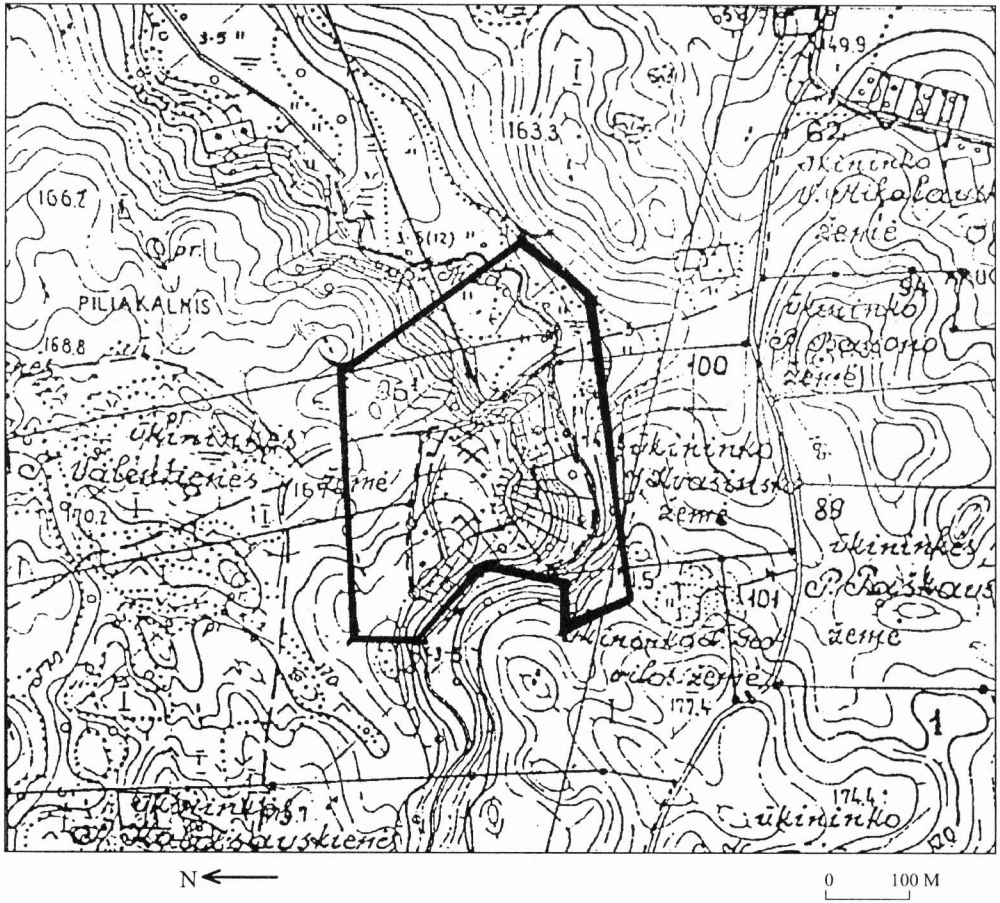

10 pav. Piliakalnio papėdės gyvenvietės planas. *G. Zabielos brėž.*
Fig. 10. Plan of the hill-fort foot settlement.

praeinantis gruntinis kelias, kuris dėl vietos reljefo savybių (leidžiasi į Aistos slėnį) nuolat įsirėžia į aukštumos kraštą, tampa nepravažiuojamas ir dėl to keičia savo vietą. Lapuočiais medžiais apaugusiame Aistos kairiajame krante gerai pastebimos bent 5 senesnių kelių vietos (griovos), kurių seniausi yra toliausiai nuo piliakalnio, o kiekvienas naujas vis artėjo prie jo ir dabartinis kelias jau praeina pačia papilio Š krašto Š papėde.

Piliakalnio papėdės gyvenvietė yra į P, V, Š ir net į R (Aistos upelio dešiniajame krante) nuo piliakalnio (10 pav.). Paskirų duomenų apie ją bei apie senąjį pylimą Aistos upelio slėnyje turėta jau nuo XX a. 4 dešimtmečio, tačiau archeologų dėmesio ji nesulaukė. Papėdės gyvenvietė apima apie 400x100 m (apie 4 ha) plotą kiek nelygiu paviršiumi Aistos kairiajame krante, kraštuose besiremiantį į upelio slėnio šlaitus, bei apie

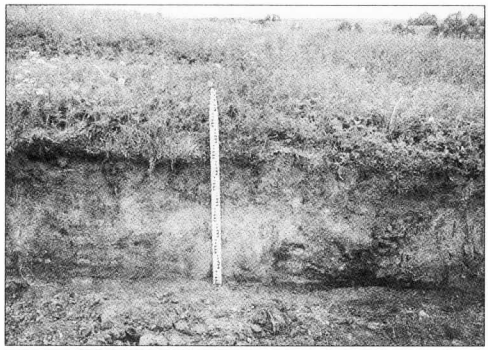

11 pav. Duobės 1–2 plote 1 atvalius griūvantį kraštą iš P. *G. Zabielos nuotr.*
Fig. 11. Pits 1–2 in area 1 having cleaned up the collapsing edge from the south.

50x50 m dydžio plotą (nedidelę žemumėlę) Aistos dešiniajame krante tarp dviejų priesmėlio kalvelių, į PR nuo piliakalnio (N54°27'53.7" E23°02'56.9"). Pastarojo paviršiuje rasta labai smulkių šukelių. Šiandien visa šios gyvenvietės teritorija yra 5 atskirų ūkininkų dirbama žemė. Į papėdės gyvenvietės teritoriją taip pat įtrauktas apie 200 m į Š nuo piliakalnio, Aistos kairiajame krante, žemoje pievoje esantis senovinis pylimas. Jis pailgas PV–ŠR (40°–220°) kryptimi, 56 m ilgio, 8 m pločio, 1–1,5 m aukščio (centras – N54°28'04.5" E23°02'49.6"). ŠR dalyje jis dabartinės Aistos vagos, kur, matyt, yra nuplautas ar kur galėjo būti tiltas per upelį. Kitapus upelio, Aistos dešiniajame krante, pylimo tęsinyje yra apie 7–8 m aukščio gana status krantas į aukštumas, kurio šlaite gerai matyti trikampis 4 m ilgio, 3 m pločio viršuje kyšulys, iš abiejų pusių suformuotas 6–8 m pločio, iki 1,5 m gylio daubų. Atrodo, šiomis daubomis anksčiau į slėnį leidosi kelias, toliau ėjęs link papėdės gyvenvietės minėtu pylimu, kuris kartu buvo ir užtvanka. Papėdės gyvenvietei priklauso ir apie 100–150 m į Š nuo piliakalnio esanti kalvelė lygiu paviršiumi, kurios paviršiuje pastebėtas pilkas kultūrinis sluoksnis, rasta keramikos šukė. Papėdės gyvenvietės išorinė riba į V nuo piliakalnio praeina maždaug 100 m į V nuo papilio pylimo. Dėl kiek nelygaus reljefo ir intensyvios žemdirbystės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis geriau išlikęs tik žemesnėse vietose, o ant aukštumėlių jis jau yra kone visiškai sunaikintas ariant. Paviršiuje įvairiose vietose rasta smulkių lipdytos keramikos šukių, yra degusių akmenų aiženų, žemė vietomis tamsesnė. Į V nuo papilio esančioje gyvenvietės

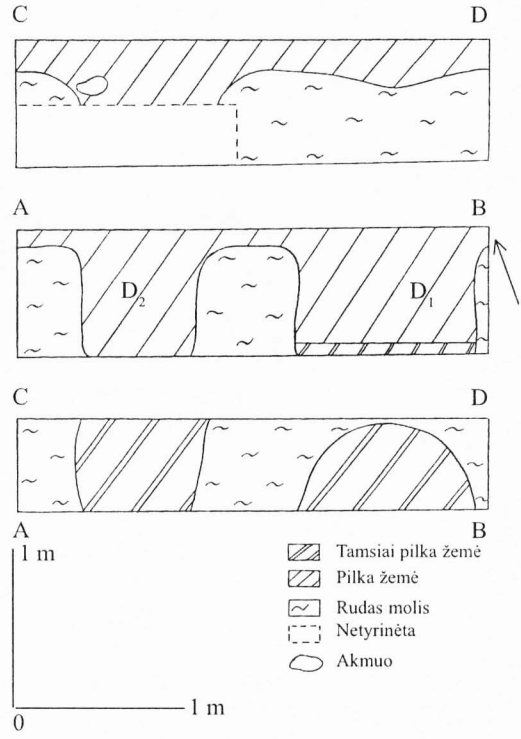

12 pav. Ploto 1 planas ir sienelių profiliai. *A. Zabielienės brėž.*
Fig. 12. Plan of area 1 and profiles of walls.

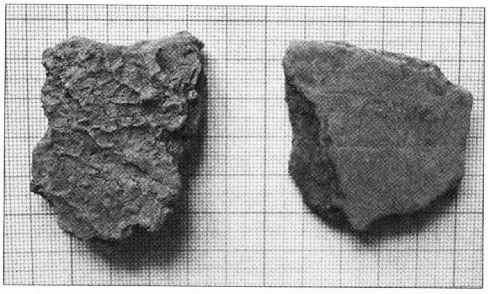

13 pav. Keramika iš papėdės gyvenvietės.
G. Zabielos nuotr.
Fig. 13. Pottery from the hill-fort foot settlement.

dalyje apie 1990 m. vietos gyventojas Kęstas Valenta rado ant medinio maždaug 0,5 m ilgio pagalio užmautą geležinį lapo formos ietigalį su apvyniota viela vietoj įmovos (radinys neišliko).

Piliakalnio aikštelėje ir pylime tyrimų metu užpiltos seniau (daugiausia II Pasaulinio karo metu) iškastos 11 įvairių 1–4 m skersmens, iki 1 m gylio duobės. Iš jų išmestose žemėse jokių archeologinių radinių nerasta, tai patvirtina piliakalnio tyrinėjimų duomenis, kad aikštelės kultūriniame sluoksnyje yra mažai radinių.

Papėdės gyvenvietės ŠV dalyje, 62 m į ŠV (125° kryptimi) nuo papilio pylimo ŠV dalies praardymo kelio vietai, lauko kelio Vartai–Piliakalniai Š pusėje tyrinėtas 3x0,8 m dydžio (2,4 m²) plotas 1 (N54°27'59.4", E23°02'43.1"), kraštinėmis orientuotas kelio kryptimi (75–255°). Tyrinėjimams pasirinkta vieta, kur kelio Š pusėje buvo gerai matomos 2 į įžemį įgilintų duobių vietos (R–V kryptimi įvardijamos atitinkamai D1 ir D2) (11 pav.). Nuo pat paviršiaus visame plote kastas 10–20 cm storio pilkas maišytas dirvožemis – buvęs armuo. Jau 20 cm gylyje D1 užpilde pradėta rasti lipdytos keramikos, o pa-

14 pav. Plotas 1 išsėmus duobę 1 iš R.
G. Zabielos nuotr.
Fig. 14. Area 1 after pit 1 was scooped out from the east.

ti duobė pamažėle įgavo aiškius kontūrus. Tuo tarpu D2 forma ir toliau liko neaiški. Ji kiek platėjo į Š pusę ir išėjo už P1 Š sienelės ribų. Armenyje virš D2 rasta smulki lipdyta šukelė ir 10x8x8 cm dydžio akmuo. Abiejų duobių kontūrai galutinai išaiškėjo 30 cm gylyje (12 pav.), tarpuose tarp jų atkasus įžemį – rudą molį. Šiame gylyje D1 buvo pusapvalės formos, 110 cm skersmens. Ji buvusi apvali, tačiau jos P pusę jau be pėdsakų nuardė čia iki 1 m gylio įsirėžęs kelias. Tuo tarpu D2 30 cm gylyje visiškai prarado duobės kontūrus ir virto į Š pusę besitęsiančiu iki 1 m pločio grioviu. Jos V pakraštyje apie 20 cm pločio pilkos žemės juostelė buvo labiau

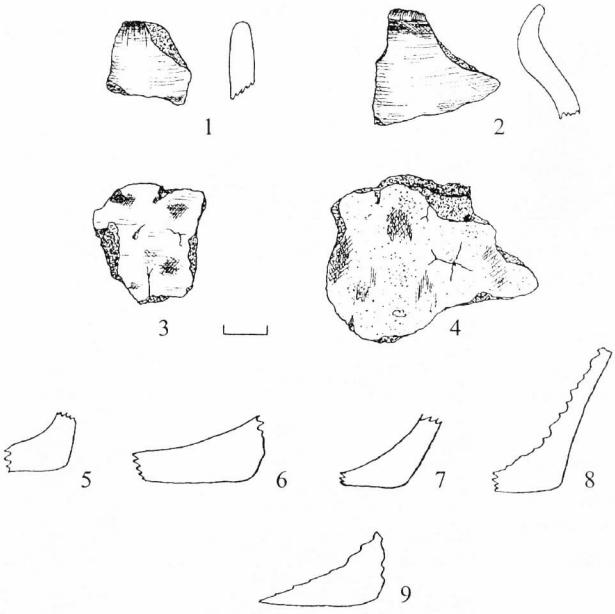

15 pav. Keramika iš papėdės gyvenvietės. *A. Zabielienės pieš.*
Fig. 15. Pottery from the hill-fort foot settlement.

maišyta su rusvu molio tinku. Išsemiant D1 užpildą jame įvairiame gylyje rasta nemažai lipdytos lygiu paviršiumi, 7 grublėtos ir 3 žiestos (13 pav.) puodų šukės. Plokščias duobės dugnas pasiektas 65 cm gylyje nuo įžemio viršaus (80 cm gylyje nuo esamo paviršiaus) (14 pav.). Duobės šonai buvo statūs, dugne buvo kietesnis tamsiai pilkos žemės sluoksnelis, kuriame rasta tik viena smulki lipdyta šukelė. Šio sluoksnelio storis centre – iki 5 cm, į pakraščius jis plonėjo ir šviesėjo. D2 netyrinėta.

Visi P1 aptikti radiniai – keramika. Vyrauja lipdyta keramika. Rastos 54 sienelės, iš kurių didžiąją dalį (44 šukes) sudaro puodai lygiu paviršiumi. Sienelės daugiausia 7–10 mm storio, su 2–3 mm skersmens negausiomis – vidutiniškomis akmenukų priemaišomis, aiškiai dominuojančia ruda išorės ir kiek mažiau dominuojančia pilka vidaus ir masės spalvomis. Rasti 4 pakraštėliai (vieno puodo angos skersmuo 15 cm) (15:1–4 pav.) ir 5 dugnai (15:5–9 pav.), priklausantys puodams 8–10 cm skersmens dugnais, 6–8 mm storio sienelėmis ruda išore, pilka mase ir vidumi su vidutinio dydžio priemaišomis masėje.

Iš viso suregistruota 80 šukių, dar 54 dėl smulkumo atskirai neanalizuotos (svėrė 114 g). Be aptartų radinių, tyrinėtame plote rasta atsitiktinė keramika, surinkta įvairiose papėdės gyvenvietės vietose. Ji lipdyta lygiu paviršiumi (išskyrus 2 grublėtas šukeles).

Ištirtą duobę galima interpretuoti kaip į žemę įkastą maisto produktų saugyklą. Pagal joje aptiktus bei įvairiose papėdės gyvenvietės vietose paviršiuje surinktus radinius Piliakalnių piliakalnio papėdės gyvenvietė datuojama I tūkst. antroja puse – II tūkst. pradžia. Visa tyrinėjimų metu surinkta archeologinė medžiaga perduota LNM, kur saugoma ir 1961 m. tyrinėjimų medžiaga (LNM AR 404:1–26).

PILIAKALNIAI
HILL-FORT FOOT SETTLEMENT

Around the Piliakalniai hill-fort (Vilkaviškis district) explored in 1961, the foot settlement with the area of 4 ha was discovered (Fig. 10). In the valley of Aista stream an ancient

rampart was found. The area of 2.4 m^2 was explored in the northwest part of the settlement (Fig. 11) where the remains of a pit with vertical sides and flat bottom, 1.1 m in diameter and up to 1.8 m deep, was found (Fig. 12, 14). In the filling of the pit there were quite a lot of plastic plain surface pottery, several potsherds of plastic rusticated pottery and early hand-thrown pottery (Fig. 13, 15). The pit itself can be interpreted as a food storage dug into the ground which can be dated from the second part of the 1st millennium to the beginning of the 2nd millennium.

ŠEIMYNIŠKĖLIŲ PILIAKALNIS, PIRMASIS PAPILYS IR APLINKA

Gintautas ZABIELA

2002 m. LII kartu su AM tęsė Šeimyniškėlių piliakalnio (Anykščių r., Anykščių sen.) archeologinius tyrinėjimus, pradėtus dar 1990 m. Apie tyrinėjimus iki šiol buvo paskelbta tik trumpa informacija (*ATL 1990 ir 1991 metais,* V., 1992, t. 1, p. 57–60; *ATL 1992 ir 1993 metais,* V., 1994, p. 90–94; *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 73–76; *ATL 1996 ir 1997 metais,* V., 1998, p. 115–119; *ATL 1998 ir 1999 metais,* V., 2000, p. 141–143; *ATL 2000 metais,* V., 2002, p. 47–49; *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 70–73). Paskutiniu metu iki 2002 m. surasta medžiaga trumpai apibendrinta straipsnyje „Городище Шяйминишкеляй – предпологаемое место замка Ворута“ (*Castrum, urbis et bellum,* Баранавічы, 2002, p. 131–145). 2002 m. kasinėjimai vykdyti piliakalnio aikštelės ŠV pakraštyje palei mažąjį (ŠV) pylimą bei didžiajame (PR) pylime. Piliakalnyje buvo ištirti 9 plotai (plotai 29–37 – iš viso 478 m^2 bendras plotas) (16 pav.).

Pagrindiniai 2002 m. piliakalnio tyrinėjimų darbai buvo atliekami didžiajame (PR) pylime, kurio centrinėje dalyje buvo padarytas skersinis 24 m ilgio, 2–4 m pločio pjūvis (plotas 29) (17 pav.). 5 m aukščio pylimo pjūvis yra sudėtingas ir sunkus tyrimo darbas. Lietuvos piliakalniuose jis nebuvo atliekamas nuo 1969 m. (Kaukų piliakalnio pylimo pjūvis). Pjūvio vietoje bendras pylimo sluoksnių storis siekė 4,7 m. Nustatyta, kad pylimas buvo supiltas per 2 kartus iš molio–smėlio–molio mišinio. Ankstyvesnis iš smėlio–molio mišinio piltas iki 2,2 m aukščio pylimas yra tarsi dvigubas – aikštelės pjūvyje išsiskyrė antrojo žemesniojo pylimėlio vieta. Pylimas piltas negyvenamoje vietoje nukirtus čia augusius medžius. Vieno tokio medžio – 40 cm skersmens pušies – iki 1 m aukščio gerai išlikęs kelmas aptiktas tyrinėjimų metu. Pylimo išorinėje pusėje buvo iškastas mažiausiai 1,5 m gylio griovys. Pylimo sampile aptiktos keturkampai sudėtos medinės sampilo tvirtinimo konstrukcijos (apie 20 rąstų vietų). Jos beveik visos sunyko, geriau išlikę tik du 1,15–3 m ilgio, 20 cm skersmens pušiniai rąstai. Viršutinis pylimo sluoksnis plūktas iš molio iki dabartinio jo aukščio, turėjo išilgai pylimo klotų rąstų tvirtinimus. 160–220 cm